

ВИПРАВНІ РОБОТИ – передбачений ст. 57 КК України *основний* вид покарання, не пов’язаний з ізоляцією засудженого від суспільства, відповідно до якого засуджений протягом строку, визначеного вироком суду, обмежується у своїх трудових, майнових та інших правах і свободах. Відповідно до статей 41 і 42 КВК України засуджений до цього виду покарання зобов’язаний: 1) працювати за місцем своєї роботи; 2) не звільнятися з роботи за власним бажанням без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; 3) сумлінно ставитися до праці; 4) з’являтися за викликом до зазначеної інспекції; 5) повідомляти її про зміну місця проживання; 6) періодично з’являтися на реєстрацію; 7) не виїжджати без дозволу інспекції за межі України.

Обов’язковим каральним елементом **В. р.** є відрахування (утримання) із суми заробітку засудженого, що провадяться у примусовому порядку в доход держави в розмірі, встановленому вироком суду, в межах від 10 до 20 % (ч. 1 ст. 57 КК), а для неповнолітніх у віці від 16 до 18 років – від 5 % до 10 % (ч. 3 ст. 100 КК). Відрахування провадяться з усієї суми заробітку (без виключення з неї податків та інших платежів і незалежно від наявності претензій до засудженого за виконавчими документами) за кожний відпрацьований місяць при виплаті заробітної плати. Порядок провадження цих відрахувань установлений у ст. 45 КВК, а їх розмір повинен бути точно визначений у вирокі суду.

В. р. – це *строковий* вид покарання, який може бути призначений на строк від шести місяців до двох років (ч. 1 ст. 57 КК), а неповнолітнім у віці від 16 до 18 років – від двох місяців до одного року (ч. 2 ст. 100 КК).

В. р. призначаються, якщо вони безпосередньо передбачені в санкції статті Особливої частини КК (ч. 4 ст. 52 КК), за винятком їх призначення як більш м’якого покарання на підставі ч. 1 ст. 69 і при застосуванні ч. 3 ст. 99 КК у разі неможливості призначення неповнолітньому покарання у виді штрафу. До неповнолітніх **В. р.** можуть бути призначені (ч. 1 ст. 98 КК) лише у віці від 16 до 18 років із дотриманням вимог ч. 3 ст. 99, частин 2 та 3 ст. 100 КК.

В. р. належать до *загальних* (універсальних) видів покарань і можуть бути призначені будь-якому суб'єкту злочину, за винятком тих осіб, вичерпний перелік яких наведений у ч. 2 ст. 57 КК і до яких належать: 1) вагітні жінки; 2) жінки, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною; 3) непрацездатні особи; 4) особи, що не досягли 16-річного віку; 5) особи, що досягли пенсійного віку; 6) військовослужбовці; 7) особи рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації; 8) працівники правоохоронних органів; 9) нотаріуси; 10) судді; 11) прокурори; 12) адвокати; 13) державні службовці; 14) посадові особи органів місцевого самоврядування.

В. р. відбуваються лише за місцем роботи засудженого на підприємствах (в установах, організаціях) незалежно від форми власності й організаційно-правової форми (ч. 1 ст. 41 КВК) і не можуть бути призначені безробітним і непрацездатним особам. Тому згідно із ч. 3 ст. 57 КК особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку, суд за поданням кримінально-виконавчої інспекції (ч. 5 ст. 42 КВК) може замінити **В. р.** штрафом із розрахунку трьох нмдг за один місяць виправних робіт (п. 10 ст. 537, п. 2 ч. 2 ст. 539 КПК). Якщо ж після постановлення вироку засуджений досяг пенсійного віку або жінка стала вагітною, то згідно із ч. 6 ст. 42 КВК за поданням кримінально-виконавчої інспекції вони звільняються судом від **В. р.** чи невідбутої їх частини.

При призначенні **В. р.** за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) або вироків (ст. 71 КК) допускається поглинення не тільки строків цього покарання, а й розмірів відрахувань із заробітку засудженого в доход держави, тоді як складанню підлягають лише строки цього покарання, а розміри відрахувань із заробітку не складаються та обчислюються за кожний злочин (за кожним вирок) самостійно (ч. 2 ст. 72 КК).

В. р. можуть бути не тільки призначені вироком суду, а й застосовані в порядку заміни інших видів покарань на підставі ч. 5 ст. 53, ч. 3 ст. 74,

ст. 82, ч. 4 ст. 83 КК. У свою чергу, призначені засудженому виправні роботи чи невідбута їх частина можуть бути замінені іншими видами покарань на підставі ч. 3 ст. 57, ч. 3 ст. 74 КК. За частиною 2 ст. 46 КВК заміна невідбутої частини строку **В. р.** штрафом може бути застосована судом за поданням кримінально-виконавчої інспекції і як захід заохочення до засудженого за його зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці.

Засуджений до **В. р.** може бути звільнений (як умовно, так й безумовно) від цього покарання чи невідбутої його частини на підставі частин 2 і 3 ст. 74, ст. 75, п. 1 ч. 1 ст. 80, ст. 81, частин 1 і 2 ст. 84, статей 85–87 КК, ч. 6 ст. 42 КВК. Із підстав, передбачених у пп. 1–3 ч. 1 ст. 536 КПК, виконання вироку про засудження особи до **В. р.** може бути також відстрочено.

Порядок та умови відбування **В. р.** визначаються статтями 41–46 КВК, а ухилення від відбування цього покарання, ознаки якого передбачені в ч. 6 ст. 41 КВК, тягне за собою відповідальність за ч. 2 ст. 389 КК.

Відповідно до п. 5 ст. 89 КК особи, засуджені до **В. р.**, вважаються такими, що не мають судимість, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину. Неповнолітні, засуджені до **В. р.**, вважаються таким, що не мають судимості, після виконання (відбування) цього покарання (п. 1 ч. 2 ст. 108 КК).

Лит.: Богатирьов І. Г. Виправні роботи як вид покарання: кримінальні, кримінологічні та кримінально-виконавчі проблеми. – К., 2002; Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины. – Харьков, 2009; Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови. – Запоріжжя, 2013.

В. І. Тютюгін, О. В. Євдокімова